

Alle kouluikäisiin lapsiin kohdistuvan väkivallan tutkiminen itseilmoitusmenetelmällä – pilottitutkimus

NOORA ELLONEN & JUHA KÄÄRIÄINEN

Johdanto

Väkivalta on monessa muodossa läsnä lasten ja nuorten elämässä arkipäivän tasolla. Väkivaltaa kohdataan eniten nimenomaan lähikasvu ympäristössä: kotona ja koulussa. Väkivallan tekijä löytyy niin ikään hyvin läheltä. Lähes poikkeuksetta väkivallan tekijänä on joku lapselle tuttu henkilö, kuten äiti, isä, sisarus tai kaveri. Tämä tulee esille Suomen ensimmäisessä kattavassa lapsiuhritutkimuksessa, joka toteutettiin Poliisiammattikorkeakoulussa vuonna 2008. Kyselyssä kartoitettiin monipuolisesti 6.- ja 9.-luokkalaisten väkivaltakokemuksia. Aineisto edustaa suomen- ja ruotsinkielisiä Manner-Suomessa eläviä lapsia ja nuoria. Kyselyyn vastasi 13 515 lasta. (Ellonen & al. 2008).

Lasten väkivaltakokemusten kuvaaminen kyselytutkimusten avulla voidaan nähdä edistysaskeleena niin Suomessa kuin muuallakin maailmassa lapsiin kohdistuvan väkivallan tutkimuksen parissa. Kyselytutkimusten toteutus vaihtelee jonkin verran eri maissa, mutta tutkimusten perusidea on se, että lapset itse ilmoittavat väkivaltakokemuksistaan. Puhutaan niin sanotusta itseilmoitusmenetelmästä.

Kyselytutkimusten yhtenä rajoituksena on kuitenkin lapsen ikä. Mitä pienemmästä lapsesta on kyse, sitä mahdollottomampaa kyselytutkimukseen osallistuminen luonnollisesti on. David Finkelhor kumppaneineen (2005) ovat kysyneet väkivaltakokemuksia suoraan 10–17-vuotiailta lapsilta itseltään. Suomalaisessa lapsiuhritutkimuksessa päädyttiin toteuttamaan kysely 12–16-vuotiaille (Ellonen & al. 2008). Tämä tarkoittaa sitä, että alle 12-vuotiaiden osalta meillä ei ole kotimaista edustavaa tietoa lasten kokemasta väkivallasta.

Sama on nähtävissä valitettavasti myös muiden tietolähteiden kohdalla. Tieto esimerkiksi alle kouluikäisten lasten väkivaltakokemuksista on täysin olematonta (Ellonen & al. 2007).

Finkelhor kumppaneineen (2005) sekä Murray Straus kumppaneineen (1998) ovat ratkaisseet tämän ongelman teettämällä kyselyn pienten lasten väkivaltakokemuksista lasten vanhemmille. Niistä erityisesti Strausin ja kumppaneiden (1998) työ on mielenkiintoinen, sillä se perustuu niin ikään itseilmoitusmenetelmään. Vanhemmilta kysytään heidän omasta väkivaltaisesta käyttäytymisestään lastaan kohtaan. Vaikka väkivaltakokemukset rajoittuvatkin tällöin kotiin, tämän voidaan ajatella kuvaavan suhteellisen laajasti lasten kokemuksia, sillä mitä pienemmästä lapsesta on kyse, sitä vähemmän hänen elinpiirinsä ylettyy kodin ulkopuolelle.

Näiden tutkimusten innoittamana lähdimme testaamaan tämäntyyppisen menetelmän soveltuvuutta myös Suomeen saadaksemme jotain tietoa alle kouluikäisten lasten kokemasta väkivallasta. Toteutimme vuoden 2008 aikana pilottitutkimuksen Tampereen kaupungin alueella 2- ja 4-vuotiaiden lasten vanhemmille heidän väkivaltaisesta käyttäytymisestään omaa lastaan kohtaan. Kysely toteutettiin yhteistyössä neuvoloiden kanssa. Tässä artikkelissa esittelemme pilottitutkimuksen toteutusta ja pohdimme sen onnistumista, sillä pilotti toteutettiin ennen kaikkea metodologisena testinä. Esittelemme kuitenkin myös aineiston perustuloksia. Vaikka aineisto ei ole yleistettävissä, on perustulosten tarkastelu mielenkiintoista tutkimuksen onnistumisen kannalta: tulokset ovat kutakuinkin linjassa kansainvälisen tutkimuksen kanssa.

Kyselytutkimuksia alle kouluikäisten lasten kokemasta väkivallasta

Strukturoituja kyselytutkimusmenetelmiä voidaan käyttää pieniä lapsia koskeissa tutkimuksissa vain siten, että kyselyt kohdistetaan lasten vanhempiin tai muihin huoltajiin. Tällöin kysytään joko vanhemman arviota yleisesti lapsen kokemasta väkivallasta tekijästä riippumatta tai spesifoidaan lapsen kokemukset juuri vanhempien omaan väkivaltaiseen käyttäytymiseen. Tällaiseen asetelmaan on perusteltua kuitenkin suhtautua skeptisesti: ovatko vanhemmat valmiita vastaamaan kyselyyn rehellisesti. Epäilyistä huolimatta menetelmää voidaan pitää lupaavana. Esimerkiksi Murray Straus ja Richard Gelles (1990) ja Straus ja kumppanit (1998) ovat osoittaneet, että tällaiset kyselyt joka tapauksessa tuovat esiin huomattavasti enemmän lapsiin kohdistuvia väkivaltatapauksia, kuin mitä viranomaisten tietoon tulleiden tapausten perusteella voitaisiin päätellä. Menetelmän luotettavuuden puolesta puhuu myös se, että esimerkiksi Finkelhor ja kumppanit (2005) havaitsivat kysyessään sekä lapsilta itseltään että lasten vanhemmilta lasten rikosuhritumisesta, että prevalenssit vastasivat pitkälti toisiaan. Lisäksi on havaittu joissakin tutkimuksissa, että vanhemmat ilmoittavat kyselytutkimuksessa jopa herkemmin vanhempien ja lasten välisistä väkivaltatilanteista kuin lapset itse (esim. Grych 1998; Jouriles & Norwood 1995).

Pieniin lapsiin kohdistuvaa väkivaltaa vanhempien kertomana on tutkittu kahdella toisistaan poikkeavalla strukturoidulla menetelmällä. Ensimmäinen näistä on Strausin kehittämä *Conflict Tactics Scale* (CTS), jonka avulla on Yhdysvalloissa tutkittu laajasti väkivaltaa erityisesti parisuhhteissa (Straus 1979). CTS siis kehitettiin alun alkaen parisuhdeväkivallan mittaamiseksi, mutta myöhemmin siitä laadittiin versio *Parent-Child Conflict Tactics Scales* (CTSPC), jonka avulla on tutkittu myös vanhempien lapsiinsa kohdistamaa väkivaltaa (Straus & al. 1998). Kyselyssä kartoitetaan tekokohtaisilla kysymyksillä vanhempien väkivaltaisia ratkaisumalleja perheessä syntyneissä konfliktitilanteissa. Peruskysymyssarjan teot muodostavat viisi eri kokonaisuutta: väkivallaton kuritus, psykologinen aggressio, fyysinen väkivalta (ruumiillinen kuritus), vakava fyysinen väkivalta ja erittäin vakava fyysinen väkivalta. CTSPC toteutettiin Yhdysvalloissa ensimmäisen kerran vuonna 1995. Sen mukaan 86 prosenttia van-

hemmista kertoi käyttäneensä psykologisen aggression piiriin luokiteltuja toimintamalleja, kuten huutamista, kiroamista, haukkumista tai piiskaamisella uhkaamista, lapseensa kuluneen vuoden aikana. Fyysistä väkivaltaa oli käyttänyt 62 prosenttia vastaajista, jos lasketaan kaikki eritasoiset teot yhteensä. Yleisin oli läimäiseminen pyllylle, jonka kertoi tehneensä 47 prosenttia vastaajista. Kaikkein vakavimpia tekoja, kuristamista, aseella uhkaamista ja aseiden käyttöä ei esiintynyt yhtään. Vakavin oli lapsen hakkaaminen, johon oli syyllistynyt kaksi prosenttia vanhemmista kuluneen vuoden aikana. (Straus & al. 1998.)

Toinen mittari, jota on käytetty pienten lasten väkivaltakokemusten mittaamiseen, on Finkelhorin tutkimusryhmän Yhdysvalloissa kehittämä *Juvenile Victimization Questionnaire* (JVQ). Se sisältää sekä lapsille itselleen että vanhemmille suunnatun kyselyn. Sen perusajatuksena on kuvata mahdollisimman laaja-alaisesti lapsiin kohdistuvaa rikollisuutta, väkivaltaa ja kiusaamista, seksuaalista väkivaltaa ja väkivallan näkemistä, joten kysely mittaa myös kodin ulkopuolella tapahtuneita tekoja. Vaikka JVQ on niin ikään osoittautunut hyväksi väkivaltamittariksi, päädyimme omassa tutkimuksessaamme käyttämään lähtökohtana Strausin *Parent-Child Conflict Tactics Scales* -mittaria, sillä halusimme testata nimenomaan itseilmoitusmenetelmään perustuvaa tiedonkeruumenetelmää tämäntyyppisessä tutkimusasetelmassa.

Tutkimusasetelma

Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli siis testata itseilmoitukseen perustuvan kyselyn toimivuutta alle kouluikäisiin lapsiin kohdistuvassa väkivallassa. Tässä artikkelissa esitellään tutkimuksen toteutus, arvioidaan tutkimuksen onnistumista metodologisesti sekä esitellään kyselyn perusteloksia.

Pilottitutkimus toteutettiin Tampereen kaupungin alueella. Tutkimuksessa oli mukana Tampereen kaupungin kaikki lastenneuvolat, joiden välityksellä vanhempia ohjattiin kyselyyn vastaamiseen. Tutkimuskohteeksi valittiin 2–4-vuotiaiden lasten vanhemmat. Tulosten tulkinnassa tulee muistaa, että kyseessä on ennen kaikkea metodologinen pilottitutkimus yhden kaupungin alueella, joten tuloksia ei voida yleistää yleisiksi alle kouluikäisten lasten väkivaltakokemuksiksi.

Aineisto kerättiin yhteistyössä neuvoloiden kanssa: kysely ja siihen vastaamisen ohjeet annettiin 2- ja 4-vuotiaiden lasten vanhemmille neuvolakäynnin yhteydessä. Terveydenhoitajan tehtävä oli paitsi kertoa kahdesta eri vastaamisvaihtoehdosta myös antaa ohjeet niiden toteutukseen ja perustella kyselyn toteutus ja tarkeys. Perusteissa korostettiin tutkimuksen käytännön merkitystä, eli tiedolla väkivallasta ja siihen liittyvistä tilanteista voidaan parantaa neuvola- ja muita peruspalveluita.

Vanhemmille tarjottiin kaksi vastaamistapa-vaihtoehtoa. Ensisijaisena vaihtoehtona oli vastaaminen Internetissä. Mikäli vanhemmilla oli mahdollisuus Internet-vastaamiseen, annettiin vanhemmille kyselyn Internet-osoite, salasana ja ohjeet kyselyä varten. Vanhempia opastettiin, että kyselyyn ei tulisi vastata työpaikalla tai jollain yleisellä tietokoneella, vaan kotikoneella rauhassa. Mikäli tällaista mahdollisuutta ei ollut, tarjottiin paperilomakevastausvaihtoehto. Lomake palautettiin postissa suoraan tutkijalle.

Kummassakin tapauksessa kyselyyn vastattiin omalla ajalla. Suunnitteluvaiheessa toisena vaihtoehtona oli, että vanhempi tai vanhemmat vastaisivat kyselyyn neuvolakäynnin yhteydessä. Sen ajateltiin parantavan vastausprosenttia huomattavasti. Toisaalta esitettiin epäilyjä vastausten rehellisyydestä, jos vastauspaikkana olisi neuvola ja terveydenhoitaja olisi huoneessa läsnä samaan aikaan. Sen ajateltiin heikentävän vastaajien uskoa kyselyn anonymiteetistä. Neuvolakäynnin yhteydessä vastaaminen olisi vaatinut myös suurempia järjestelyjä, jotka eivät tällaisessa pilottitutkimuksessa olleet mahdollista. Myös kyselylomake olisi tuolloin pitänyt olla nykyistään huomattavasti lyhyempi, jotta vastaaminen olisi sujunut lyhyessä ajassa.

Aineistoon pyydettiin vastauksia kaikilta lapsen kanssa asuvilta aikuisilta. Sekä Internet-vastaukset että paperilomakevastaukset numeroitiin niin, että ne on tarvittaessa yhdistettävissä samaan lapseen. Aineistoa kerättiin vuoden 2008 toukokuusta joulukuun asti.

Kyselylomake

Kyselylomake muodostui kolmesta eri osasta. Ensin kysyttiin perheen sosioekonomista asemaa kuvaavia kysymyksiä. Toiseksi kysyttiin vastaajan lapselleen tekemiä väkivallan tekoja sekä vastaajan mahdollisesti tietämiä muiden ihmisten lapselle tekemiä väkivallan tekoja. Lopuksi kartoitiin

tettiin vastaajan oman lapsuuden ajan väkivalta-kokemuksia, vastaajan alkoholin käyttöä ja muita usein väkivaltaiseen käyttäytymiseen liittyviä tekijöitä. Aivan lopuksi vastaajalle annettiin vapaa sana kirjoittaa ihan mistä vaan väkivaltaan liittyvistä huolenaiheista.

Kysytyt väkivallan teot pohjautuivat Murray Strausin ja kumppaneiden rakentamaan *Conflict Tactics Scalesiin* (1981), joskin kysymysten muotoja muutettiin hieman. Kysytyt väkivallan muodot ovat taulukossa 1. Väkivalta kysymyksiin johdatettiin introlla: *Seuraavat kysymykset koskevat sinun ja neuvolassa käyneen lapsesi välisiä suhteita. Lapset tekevät usein asioita eivät tottele tai saavat sinut muuten ärsyntyneeseen. Kysymme seuraavaksi,*

Taulukko 1 Neuvolaikäisten lasten turvallisuus-kyselyn väkivaltakysymykset

Oletko koskaan kironnut, huutanut tai kirkunut lapsellesi?

Oletko koskaan haukkunut tai nimitellyt lastasi?

Oletko koskaan uhannut lyödä lastasi kuitenkaan tekemättä sitä?

Oletko koskaan tahallasi tukistanut tai nipistänyt lastasi?

Oletko koskaan läimäissyt lastasi kädelle, jalalle tai pyllylle?

Oletko koskaan läimäissyt lastasi kasvoille, päähän tai korville?

Oletko koskaan heittänyt tai tönäissyt lapsesi lattialle?

Oletko koskaan ravistellut lastasi?

Oletko koskaan lyönyt lastasi jollain kovalla esineellä, kuten vyöllä, hiusharjalla, kepillä tms.?

Oletko koskaan lyönyt lastasi nyrkillä tai potkinut häntä lujaa?

Oletko koskaan tarttunut lastasi kurkusta ja kuristanut häntä?

Oletko koskaan hakannut lapsesi? (lyönyt uudelleen ja uudelleen niin lujaa kuin mahdollista)

Oletko koskaan tahallasi polttanut lastasi esim. tupakalla tai kiehuvalla vedellä?

Oletko koskaan uhannut lastasi puukolla tai aseella?

Oletko edellä mainittujen tekojen lisäksi tehnyt lapsellesi jotain muuta väkivaltaista tai uhannut lastasi jollain muulla väkivallalla?

miten olet toiminut tällaisissa tilanteissa. On erittäin tärkeää, että vastaat rehellisesti. Tutkijaa lukuun ottamatta, kukaan ei näe vastauksiasi ja vastauksia käsitellään yksinomaan tilastollisesti. Kenenkään henkilöllisyys ei paljastu. Varsinaisia tekoja kysyttiin tekokohtaisesti, esimerkiksi *Oletko koskaan kironnut, huutanut tai kirkunut lapsellesi?* Kunkin teon kohdalla vastaajalta kysyttiin, onko hän tehnyt kyseistä tekoa (kyllä/ei), jos on, niin kuinka usein, onko vastaaja kertonut asiasta jollekin, jos ei ole kertonut, voisiko hän kuvitella kertovansa jollekin ja kenelle. Viimeiseksi kysyttiin, onko vastaaja nähnyt jonkun muun tekevän kyseistä tekoa hänen lapselleen. Kysymys kuului, *Onko joku muu joskus kironnut, huutanut tai kirkunut lapsellesi ja kuinka usein?* Kysymyksessä annettiin vastausvaihtoehdoksi puoliso/kumppani, joka asuu kanssanne, ex-puoliso/kumppani, joka ei asu kanssanne, lapsen veli tai sisko, lapsen veli- tai sisarpuoli, lapsen ikätoveri, muu sukulainen, päiväkodin työntekijä, muu päivähoitaja, joku muu kuka. Useutta arvioitiin skaalalla; ei koskaan, kerran, joskus usein, en osaa sanoa.

Edellä mainitut kysymykset olivat kaikki strukturoituja kysymyksiä. Tietokonevastaamisessa ensimmäinen kysymys toimi myös niin sanottuna filterikysymyksenä, eli jos vastaaja ilmoitti, ettei ole koskaan tehnyt kysyttyä tekoa lapselleen, hänelle ei tullut tarkentavia kysymyksiä siitä teosta, vaan seuraava kysymys koski seuraavaa tekoa. Tämä piti kyselyn suhteellisen lyhyenä, sillä harva oli tehnyt useita tekoja lapselleen. Tätä ei luonnollisesti voitu tehdä paperilomakeversiossa, joka teki lomakkeesta hyvin raskaan näköisen. Sen lisäksi kunkin teon kohdalla oli avoin kysymys, jossa vastaajaa pyydettiin omin sanoin kuvailemaan tilannetta, johon väkivallan teko liittyi. Näistä avovastauksista on työn alla oma analyysinsä (Hentilä & al. tulossa). Myös väkivaltatekojen yhteyksistä kyselyssä tarkasteluihin vastaajan taustatekijöihin on tekeillä oma artikkelinsa (Koivula & al. tulossa).

Varsinaisten aktiivisten väkivaltatekojen lisäksi kysymme omassa kysymyssarjassaan passiivisempia, enemmänkin lapsen hoidon laiminlyöntiä kuvaavia tekoja. Nämä kysymykset ovat itse laadittuja, eivätkä siten perustu olemassa oleviin mittareihin (taulukko 2). Kysymysten antamat tulokset antavat kuitenkin mielenkiintoisen kuvan laiminlyönnin yleisyydestä. Kysymykseen johdatettiin introlla: *Jotkut asiat voivat joskus häiritä lapseesi kohdistamaasi huolenpitoa. Näitä voi-*

Taulukko 2. Neuvolaikäisten lasten turvallisuus- kyselyn kysymykset hoidon laiminlyönnistä

Jätit lapsesi yksin kotiin

Et pystynyt antamaan lapselle huomiota hänen sitä pyytäessä

Et pystynyt huolehtimaan, että lapsesi saa tarvittavan ruoan.

Et pystynyt huolehtimaan, että lapsesi saa tarvittavan unen

Et pystynyt huolehtimaan, että lapsesi peseytyy/pestään tarvittaessa

Et pystynyt huolehtimaan, että lapsesi saa tarvitsemansa lääkkeet

Et pystynyt huolehtimaan, että lapsesi pääsee tarvittaessa lääkäriin

vat olla esimerkiksi rahahuolet, kiire tai ihmissuhdeongelmat. Kuinka monta kertaa seuraavat asiat ovat tapahtuneet sinulle. Jos sinulla useampia lapsia, muistathan, että kysely kohdistuu lapseesi, joka täyttää tai on täyttänyt tänä vuonna vuotta ja jota juuri käytit neuvolassa. Kysymykset on luettavissa taulukosta 2. Vastausvaihtoehdot olivat: ei koskaan, kerran, 2 kertaa, 3–5 kertaa, 6–10 kertaa ja 11–20 kertaa.

Otos ja vastausprosentti

Toukokuun ja joulukuun 2008 välissä Tampereen neuvoloissa kävi yhteensä 2 887 2- ja 4 -vuotiaasta lasta. Heistä 1 614 oli 2-vuotiaita ja 1 213 4-vuotiaita. Näiden kaikkien 2 887 lapsen vanhempaa oli tarkoitus ohjeistaa vastaamaan kyselyyn. Heistä kuitenkin ainakin 1 145 lapsen vanhempaa ei saanut neuvolakäynnin yhteydessä ohjeita kyselyyn vastaamiseen. Suurin osa näistä on tapauksia, joissa terveydenhoitaja unohti antaa kyselyyn liittyvän materiaalin. Pieni osa oli puolestaan vanhempia, jotka eivät suostuneet edes ottamaan materiaalia, koska tiesivät, etteivät halua kyselyyn vastata. Tarkkaa lukua näiden määräästä ei ole mahdollista saada, sillä terveydenhoitajia ei pyydetty pitämään kirjaa antamistaan materiaaleista. Luku 1 145 on laskettu yksinkertaisesti niistä ylijääneistä materiaaleista, jotka palautettiin.

Perheistä 207 osallistui kyselyyn. Vastauksia oli yhteensä 223. Tämä tarkoittaa sitä, että vain 16 perheestä kaksi vanhempaa vastasi kyselyyn. Mikäli vähennetään perusotoksesta ne 1 145, jotka eivät palautettujen materiaalien mukaan ai-

nakaan saaneet kyselyä, muodostuisi otokseksi 1 742 ja vastausprosentiksi 12. Kaikkea ylijäänyttä materiaalia kuitenkin tuskin saatiin takaisin, joten lopullisen vastausprosentin voidaan arvella olevan hieman tätä korkeampi. Valitettavasti emme myöskään saa tietoa siitä, onko useampi vanhempi aloittanut kyselyn, mutta jättänyt sen kesken. Kysely ei mahdollistanut keskeneräisen kyselyn lähettämistä. 223 vastauksesta 50 vastausta annettiin paperilomakkeella ja loput Internetin kautta. Vastauksista 56 prosenttia koski 2-vuotiaita ja 44 prosenttia 4-vuotiaita. Vastauksista 54 prosenttia koski tyttöjä ja 46 prosenttia poikia.

Vastaajien taustaominaisuuksien mukaan vastaajajoukko on jonkin verran vinoutunut. Eniten vinoutumista on sukupuolen mukaan. Kyselyyn vastanneista 74 prosenttia kertoi olevansa lapsen biologinen äiti ja 24 prosenttia olevansa biologinen isä. Suurin osa vastaajista on iältään 30–39-vuotiaita. Suurin osa vastaajista asuu myös niin sanotussa ydinperheessä. Jos verrataan koko väestöön, yksihuoltajat ovat aineistossa selvästi aliedustettuna. Aineistossa seitsemän prosenttia kertoo olevansa yksihuoltaja, kun koko väestössä ja tutkimuskohteessa Tampereella yksihuoltajia on 25 prosenttia. Koulutuksen suhteen aineisto puolestaan yliedustaa korkeasti koulutettuja. Yli puolella vastaajista on korkea-asteen koulutus, kun koko väestöstä korkea-asteen koulutuksen omaavia on alle kolmannes. Sen sijaan pelkän peruskoulutuksen omaavia aineistossa on vain viisi prosenttia, kun koko väestössä heitä on niin ikään alle kolmannes. Työllisyystilannetta ei voida täysin luotettavasti vertailla, sillä koko väestön ja Tampereen luvut perustuvan 15–74-vuotiaiden väestöön ja pilottiaineiston ikäjakauma on selvästi kapeampi. Työssäkäyviä ja työttömiä voidaan vain arvioida olevan lähes samassa suhteessa aineistossa kuin koko väestössä.

Kaikki neuvolassa käyneet perheet eivät todellisuudessa siis saaneet kyselylomaketta, koska joidenkin käyntien yhteydessä terveydenhoitajat unohtivat kyselyn. Siinä mielessä aineiston keruun organisoiminen ei onnistunut parhaalla mahdollisella tavalla. Se, että kyselyyn olisi sittenkin vastattu neuvolakäynnin yhteydessä, olisikin ehkä ollut toimivampi ratkaisu ja samalla todennäköisesti nostanut vastausprosenttia.

Lapsiin kohdistuva väkivalta

Alkuperäisen CTS- ja CTSPC-mittareiden (Straus 1998) mukaan kysytyt teot jakautuvat kolmeen eri väkivallan muotoon: henkinen väkivalta, lievä väkivalta ja vakava väkivalta. Henkistä väkivaltaa ovat tässä lapselle huutaminen tai kirkuminen, lapsen haukkuminen tai väkivallalla uhkaaminen. Lievän väkivallan kokonaisuuden muodostavat usein kuritusväkivaltaan yhdistetyt teot, kuten tukistaminen, läimäiseminen vartaloon tai kasvoille, lapsen tönäisy tai heittäminen lattialle sekä ravistelu. Vakavaa väkivaltaa ovat esineellä lyöminen, potkiminen, hakkaaminen, kuristaminen tai lapsen tahallinen polttaminen.

Näiden jakojen mukaan seuraavassa on muodostettu kolme eri väkivallan muotoa. Jos puhutaan, että vanhempi on käyttänyt lapseensa esimerkiksi lievää väkivaltaa, on hän tehnyt vähintään yhden edellä lieväksi luokitelluista väkivallan teoista. Hän on myös voinut tehdä ne kaikki, mutta sitä emme tässä ota huomioon. Näissä summamuuttujissa muutama yksittäinen teko muodostui haasteelliseksi. Ensinnäkin lapselle huutamista tai kirkumista on tapahtunut niin usein, että se nostaa yksittäisenä tekona henkistä väkivaltaa käyttäneiden osuuden huimaan 83 prosenttiin. Se on hivenen harhaanjohtavaa, sillä suurin osa niistä on yhtä tekoa. Mutta koska huutaminen voidaan luokitella myös henkiseksi väkivallaksi ja niin on tehty myös alkuperäisessä CTS-mittarissa, annamme sen tässä analyysissä olla näin.

Toinen haasteellinen teko on ravistelu. Se on alkuperäisen mittariston mukaan luokiteltu lievän väkivallan kategoriaan ja kuulunee myös sinne, jos sillä tarkoitetaan tekoa, jossa esimerkiksi hartioista kiinni pitäen heilutetaan omilla jaloillaan seisovaa lasta puolelta toiselle. Tällaiseksi suurin osa vastaajista oli sen myös ymmärtänyt. Sen sijaan osa vastaajista kuvasi väkivaltatilannetta enemmänkin vauvan ravistelua muistuttavalla tavalla, jolloin kyseessä on jo selvästi hyvin vakava väkivallan teko. (Hentilä & al., käsikirjoitus.) Alkuperäisen mittarin mukaan pidämme tässä sen kuitenkin lievän väkivallan kategoriassa.

Vastaaja väkivallan tekijänä

Henkistä väkivaltaa lapseensa on käyttänyt suurin osa vastaajista. Eniten vanhemmat huutavat ja uhkaavat pojille kuin tytöille ja 4-vuotiaille kuin 2-vuotiaille (taulukko 3). Lievää väkival-

Taulukko 3. Lasten väkivaltakokemukset sukupuolen ja ikäryhmän mukaan, %

	Tyttö	Poika	2-vuotias	4-vuotias	Yhteensä
Henkinen väkivalta	77	90*	74	95***	83
Huutaminen, kiroilu, kirkuminen	77	90**	74	95***	83
Haukkuminen, arvostelu	18	20	7	33***	18
Väkivallalla uhkaaminen	10	11	5	17**	10
Lievä fyysinen väkivalta	42	47*	34	56***	44
Tukistaminen	28	29	19	41***	29
Vartaloon läimäisy	20	31*	21	32*	25
Päähän tai kasvoihin läimäisy	4	10	4	40	7
Lattialle heittäminen	8	8	5	11	8
Ravistelu	4	8	2	10	6
Vakava väkivalta	1	4	1	4	2
N	120	102	125	98	223

Ryhmiä välisten erojen tilastollista merkitsevyyttä tarkastellaan tässä χ^2 -testillä, joskin aineiston vinouden ja pienuuden vuoksi sille ei tule antaa liikkaa painoarvoa. Testien tulokset esitetään kuvioissa vakiintuneen käytännön mukaisesti tähtimerkeillä, joissa * = melkein merkitsevä, ** = merkitsevä ja *** = erittäin merkitsevä.

taa on käyttänyt lähes puolet vanhemmista. Yleisin on tukistaminen, jota on tehnyt joka kolmas vanhemmista. Joka neljäs on myös läimäissyt lastaan vartalolle. Poikiin on kohdistettu lievää väkivaltaa hieman enemmän kuin tyttöihin. Tämä on mielenkiintoinen tulos, sillä alakouluikäisiltä kysyttäessä tytöt kokevat samaisia lievän väkivallan muotoja selvästi enemmän kuin pojat (Ellonen & Sariola 2008).

4-vuotiaisiin lapsiin kohdistetaan sen sijaan huomattavasti enemmän lievää väkivaltaa kuin 2-vuotiaisiin lapsiin. Myös vakavan väkivallan kohdalla tulos on samansuuntainen. Vakavan väkivallan tapauksia oli aineistossa yhteensä viisi kappaletta, joten niiden perusteella on mahdotonta tehdä suurempia johtopäätöksiä. Niistä neljä kohdistui poikaan ja yksi tyttöön ja neljä 4-vuotiaaseen ja yksi 2-vuotiaaseen. Kolme teosta oli kovalla esineellä lyömistä, yksi kuristaminen ja yksi puukolla/aseella uhkaaminen.

Jos verrataan tuloksia Murray Strausin ja kumppaneiden vuoden 1995 tutkimukseen, saadaan tässä pilottitutkimuksessa alhaisempia kokemusmääriä. Yhdysvaltalaisessa aineistoissa henkisen väkivallan muotoja ilmoitti käyttäneensä lapsensa 86 prosenttia vanhemmista ja fyysisen väkivallan muotoja 62 prosenttia, kun kaikki fyysisen väkivallan teot on laskettu yhteen. Tässä aineistossa henkisen väkivallan kohdalla päästään lähes samoihin lukuihin mutta fyysisen väkivallan kohdalla selvästi alhaisempiin määriin. Ylei-

sin teko Strausin ja kumppaneiden tutkimuksessa oli vartalolle läimäisy, josta ilmoitti 47 prosenttia vanhemmista. Tässä aineistossa vartalolle läimäisyä ilmoitti 25 prosenttia vanhemmista. Yleisin teko oli puolestaan tukistaminen.

Vanhemman sukupuolella ei ole tässä tutkimuksessa tilastollisesti merkitsevä eroa väkivallan tekemisessä, mikä kylläkin voi johtua aineiston pienuudesta. Kuitenkin äidit raportoivat selvästi enemmän kiroamista, haukkumista ja väkivallalla uhkaamista. Lievää väkivaltaa raportoidaan yhtä paljon ja isän raportoivat enemmän vakavaa väkivaltaa (7 % isistä ja 5 % äideistä).

Lapsen hoidon laiminlyöminen

Edellisten aktiivista toimintaa kuvaavien väkivaltatekojen lisäksi vastaajilta kysyttiin lasten hoidon laiminlyömisestä. Selvästi yleisin laiminlyönnin muoto on lapsen jättäminen huomiotta hänen sitä pyytäessään (taulukko 4). Edellä kuvatujen lievän fyysisen väkivallan tekojen rinnalla tämä voidaan nähdä tyypillisenä kuritusmuotona: ollaan esimerkiksi vastaamatta lapselle hänen kysyessään jotain, jos hän on toiminut vasten sääntöjä.

Lapsen fyysisistä tarpeista useimmiten lapset ovat jääneet vaille unta. Vastaajista kahdeksan prosenttia kertoo, ettei ole pystynyt huolehtimaan lapselle riittäviä unia. Vastaajista kaksi prosenttia kertoo, ettei ole pystynyt huolehtimaan lapselleen riittävää ravintoa eikä lapsen tarvitse-

Taulukko 4. Hoidon laiminlyöminen vastaajan arvion mukaan, %

	%
Jätti lapsen yksin kotiin	2
Ei pystynyt antamaan lapselle huomiota hänen sitä pyytäessä	66
Ei pystynyt huolehtimaan, että lapsi saa tarvittavan ruoan	2
Ei pystynyt huolehtimaan, että lapsi saa tarvittavat unet	8
Ei pystynyt huolehtimaan, että lapsi peseytyy/pestään tarvittaessa	3
Ei pystynyt huolehtimaan, että lapsi tarvitsee tarvitsemansa lääkkeit	2
Ei pystynyt huolehtimaan, että lapsi pääsee tarvittaessa lääkäriin	<1

mia lääkkeitä, ja kolme prosenttia kertoo lapsen puhtauden jääneen vaille tarvittavaa huomiota. Niin ikään kaksi prosenttia vastaajista on jättänyt lapsensa yksin kotiin. Vähiten ilmoitetaan lääke- rillä käynnin laiminlyöntiä, joskin yksittäisiä tapauksia myös siitä löytyy.

Tulokset hoidon laiminlyönnistä ovat mielenkiintoisia ja ansaitisivat lisätutkimusta, sillä poliisin tietoon ei juuri tule tapauksia lasten laiminlyönnistä, vaikka se on väkivaltaa siinä missä varsinainen aktiivinen väkivaltainen käyttäytyminenkin (Humppi 2008). Ilmiö voikin olla väkivaltaakin hankalampi tunnistettava.

Pohdinta

Tässä artikkelissa esiteltiin pilottitutkimus, jossa testattiin itseilmoitusmenetelmään perustuvan kyselytutkimuksen sopivuutta vanhempien alle kouluikäisiin lapsiinsa kohdistaman väkivallan mittaamisessa. Pilotti toteutettiin Tampereella vuoden 2008 aikana ja se kohdistettiin 2- ja 4-vuotiaisiin lapsiin ja heidän perheisiinsä. Artikkelissa esitettiin myös aineiston perustulokset, joskaan niitä ei voida yleistää koskemaan laajempaa perusjoukkoa aineiston pienuuden ja vinouden takia.

Pilotin toteutus sisälsi useita haasteita. Suurin haaste oli vastausprosentin alhaisuus. Tyhjentävää syytä siihen emme varmaksi tiedä. Osittain se voi johtua aiheen arkuudesta: ei yksinkertaisesti haluta vastata näin arkaan aiheeseen. Se voi johtua myös siitä, että luottamus kyselyn anonymi-

teettiin ei ollut sataprosenttinen. Tähän puolestaan voivat vaikuttaa muun muassa se, että kyselyn toteuttajana oli Poliisiammattikorkeakoulu. Osittain vastausprosentin alhaisuus voi johtua myös käytännön järjestelyistä. Ohjeet vastaamiseen saatiin neuvolakäynnin päätteeksi, jonka jälkeen vastaamisesta ei enää muistutettu. Osalta vastaaminen sen seurauksena varmasti vain unohtui, vastaamisesta kun ei enää muistutettu. Vastausprosentin vertailu muihin aiheen tutkimuksiin on hankalaa juuri käytännön järjestelyjen takia, sillä missään muissa tutkimuksissa kyselyä ei ole välitetty neuvoloiden kautta. Puhelinhaastatteluisia (esim. Finkelhor & al. 2005) sekä kyselyissä, joissa tutkija itse oli paikan päällä (Machado & al. 2007) vastausprosentit olivat huomattavasti suuremmat. Tämän perusteella voidaankin todeta, että käytännön järjestelyjä kehittämällä vastausprosenttiin voidaan luultavasti vaikuttaa. Tähän auttaisi todennäköisesti esimerkiksi se, että kysely todella tehtäisiin neuvolakäynnin yhteydessä eikä kotona. Myös kyselyn lyhentäminen voisi palvella vastausprosentin nostamista ja sitä kautta myös edustavuuden saavuttamista. Lisäksi neuvolahenkilöstön tarkempaan ohjeistamiseen ja motivoimiseen näyttää olevan tarvetta, mikäli aineistoa halutaan tällä tavoin vastaisuudessa kerätä.

Ne vanhemmat, jotka vastasivat kyselyyn, kertoivat kuitenkin väkivaltateoistaan suhteellisen tarkastikin. Se puolestaan kumoo sen väitteen, ettei itseilmoitusmenetelmä mitenkään sopisi tämän tyyppiseen tutkimukseen. Sen sijaan voidaan itse asiassa ajatella niin, että kyselyyn ovatkin vastanneet juuri ne vanhemmat, jotka tunnistavat väkivallan kielletyksi toiminnaksi myös kuritusmielessä, mutta ovat kuitenkin käyttäneet väkivaltaa, ja jotka kokevat asiasta ehkä huonoa omaatuntoa ja haluavat siksi kertoa asiasta. Tällöin voitaisiin ajatella, että aineisto yliedustaisi väkivaltailmiötä. Toisaalta ruotsalaiseen ja kanadalaiseen aineistoon perustuvan tutkimuksen mukaan äidin koulutuksella ei ole merkitystä siinä, tunteeiko syyllisyyttä väkivaltaisesta käytöksestään tai katuuko sitä. Tutkimuksen mukaan lähes kaikki kokivat teoistaan syyllisyyttä. (Durrant & al. 2003.)

Yksityiskohtaiset ja avoimet vastaukset herättivät myös mielikuvaa vastausten luotettavuudesta, joten vastauksen antaneet vanhemmat todennäköisesti luottivat kyselyn anonymiteettiin. Tulokset väkivallan yleisyydestä myös mukailevat mui-

ta aiheesta tehtyjä tutkimuksia, samalla mittarilla toteutettu amerikkalainen tutkimus mukaan lukien. Myös tämä puhuu itseilmoitusmenetelmän periaatteellisesta soveltuvuudesta tämän aiheen

TIIVISTELMÄ

Noora Ellonen & Juha Kääriäinen: Alle kouluikäisiin lapsiin kohdistuvan väkivallan tutkiminen itseilmoitusmenetelmällä – pilottitutkimus

Tässä analyysissä esitellään pilottitutkimus, jossa testattiin itseilmoitusmenetelmään perustuvaa kyselytutkimusta pienten lasten väkivaltakokemuksien tutkimiseen. Pilotissa toteutettiin kysely 2- ja 4-vuotiaiden lasten vanhemmille heidän omasta väkivaltaisesta käyttäytymisestään lastaan kohtaan. Idea perustuu Amerikassa toteutettuihin vastaavanlaisiin kyselyihin. Pilotti toteutettiin Tampereella vuonna 2008 yhteistyössä kaupungin neuvoloiden kanssa. Vanhemmat saivat kyselyyn liittyvän materiaalin neuvolakäynnin yhteydessä. Tässä kirjoituksessa pohditaan pilottitutkimusaineiston perustella menetelmän soveltuvuutta kyseiseen

tutkimiseen suomalaisessa kontekstissa. Suurimmat haasteet ovat käytännön tutkimusjärjestelyjen kehittämisessä niin, että kato saataisiin siedettävälle tasolle.

tutkimusaiheeseen sekä esitellään perustuloksia pienten lasten väkivaltakokemuksista. Pilotti osoitti, että tämän tyyppinen tutkimusasetelma sisältää useita haasteita. Suurin haaste oli vastausprosentin alaisuus. Toisaalta ne vanhemmat, jotka kyselyyn vastasivat, kuvasivat tekemäänsä väkivaltaa hyvinkin avoimesti. Vastausten mukaan lähes puolet vanhemmista on kohdistanut lapseensa lievää fyysistä väkivaltaa. Myös vakavia fyysisen väkivallan tekoja raportoitiin. Päähavaintona voidaankin pitää sitä, että itseilmoitusmenetelmään perustuva mittari periaatteessa toimii myös tämän tyyppisessä tutkimusasetelmassa, mutta sen käytännön järjestäminen vaatii erityistä huomiota. Käytännönjärjestelyjä kehittämällä pienten lasten väkivalta kokemuksia voitaisiin tutkia jatkossa vanhemmille suunnatulla kyselytutkimuksella.

KIRJALLISUUS

- Durrant, Joan & Rose-Krasnor, Linda & Broberg, Anders: Physical Punishment and Maternal Beliefs in Sweden and Canada. *Journal of Comparative Family Studies* 34 (2003): 585–604
- Ellonen, Noora & Kääriäinen, Juha & Salmi, Venla & Sariola, Heikki: Lasten ja nuorten väkivaltakokemukset. Poliisiammattikorkeakoulun raportteja 71 ja Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 87. Tampere: Poliisiammattikorkeakoulu ja Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos, 2008
- Ellonen, Noora & Kivivuori, Janne & Kääriäinen, Juha: Lapset ja nuoret väkivallan uhreina. Poliisiammattikorkeakoulun tiedotteita 64, Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 80. Espoo: Poliisiammattikorkeakoulu ja Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos, 2007
- Finkelhor, David & Hamby, Sherry & Ormond, Richard & Turner, Heather: The Juvenile Victimization Questionnaire: Reliability, validity, and national norms. *Child Abuse & Neglect* 29 (2005): 383–412
- Grych, John: Children's Appraisals of Interparental Conflict: Situational and Contextual Influences. *Journal of Family Psychology* 12 (1998): 437–453
- Humppi, Sanna-Mari: Poliisin tietoon tullut lapsiin ja nuoriin kohdistuva väkivalta. Poliisiammattikorkeakoulun raportteja 75. Tampere: Poliisiammattikorkeakoulu, 2008

- Jouriles, Ernest & Norwood, William: Physical Aggression Toward Boys and Girls in Families Characterized by the Battering of Women. *Journal of Family Psychology* 9 (1995): 69–78
- Machado, Carla & Goncalves, Miguel & Matos, Marlene & Dias, Ana Rita: Child and partner abuse: Self-Reported prevalence and attitudes in the north of Portugal. *Child Abuse & Neglect* 31 (2007): 657–670
- Straus, Murray: Measuring intrafamily conflict and violence. The Conflict Tactics Scales. *Journal of Marriage and the Family* 44 (1979): 75–88
- Straus, Murray A. & Hamby, Sherry L. B. & Finkelhor, David & Moore, David & Runyan, Desmond: Identification of Child Maltreatment With the Parent-Child Conflict Tactics Scales: Development and Psychometric Data for a National Sample of American Parents. *Child Abuse and Neglect* 22 (1998): 4, 249–316
- Straus, Murray & Gelles, Richard & Steinmetz, Suzanne: Behind Closed Doors: Violence in the American Family. New York: Anchor Books, 1981
- Straus, Murray & Gelles, Richard: How violent are American families? Estimates from the national family violence resurvey and other studies. Teoksessa: Straus, Murray & Gelles, Richard (toim.): Physical violence in American families. Risk factors and adaptations to violence in 8,145 families. New Brunswick: Transaction Publishers, 1990.